

ПОЛІТИКА «САМОПОСИЛЕННЯ» ТА ЇЇ РОЛЬ У СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КИТАЮ

Ткачук Андрій, студент 3 курсу

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: к. і. н., доц. Маркевич О. В.

Зростаюча роль Китаю у міжнародній політиці та економіці вимагає детального вивчення історії політичного, культурного та економічного розвитку цієї держави. Особливий інтерес викликає XIX ст., коли імперія Цін внаслідок поразки в «опіумних» війнах і, як наслідок, укладення нерівноправних договорів з провідними державами переживала глибоку кризу. Іноземна продукція, яка виготовлялася на більш технологічних для того часу фабриках, за якістю та ціною залишала китайську поза конкуренцією. Цілі галузі китайського господарства зазнали краху та поступово зникли. Імперію знекровлювали численні контрибуції. Тогочасний Китай вважався «хворою людиною Азії», тож уклад держави потребував змін. Імператорська влада вбачала вихід з цієї ситуації саме в політиці «самопосилення». На сьогодні важливо знати й розуміти, чому саме влада Китаю прийняла таке рішення, адже будь-яка історична подія є досвідом і висвітлення даної теми допоможе краще розуміти політичні кроки тогочасних політиків. Метою даної розвідки є висвітлення політики «самопосилення» в Китаї, зокрема зупинитися на змінах, які були започатковані і які наслідки це мало.

Сутність політики «самопосилення» полягало в тому, щоб здійснити модернізацію Цінської імперії у військовому, технологічному, економічному відношеннях, але без потрясіння самих основ традиційної цивілізаційної структури держави. Метою даної політики (цзи цянь) проголошувалося «досягнення багатства» за допомогою «варварських справ» та «заморських здобутків» [3, с. 65].

Відбувалося проникнення західного капіталу в імперію. 1865–1875 рр. побудовано першу залізницю від Шанхаю до Усуня. Почалася активна закупівля іноземної зброї та обладнання, будувалася низка нових арсеналів та заводів. У 1862 р. було відкрито школу перекладачів «Тунвень Гуань», що за рівнем викладання дорівнювала коледжу західного зразка [1, с. 92].

Окрім модернізаційних заходів, варто відмітити інший аспект – ставлення іноземців до культури і традицій Китаю. В історіографії можна знайти згадки про цей період як час «національного приниження», коли іноземці проводили активне втручання в справи країни, впливали на культуру побут і суспільство, не беручи до уваги традицій. Зусилля китайського уряду у бажанні досягти паритетності хоч і були значними, але не надто плідними у відносинах з іноземними державами. Вони не мали рівноправності, адже Китай був більш відсталим порівняно з іншими країнами-лідерами. В період з 1866–1870 рр. було відправлено

дипломатичні місії до Західної Європи та відкрито посольство у США, а перші емігранти з Китаю почали прибувати в Америку ще в 1849 р., в часи так званої «золотої лихоманки».

Відбувалися конфлікти інтересів християнських місіонерів та китайських традиціоналістів-консерваторів, що в решті призвело до соціальних хвилювань у 1868–1870 рр. Консерваторами поширювалися чутки, що католицькі ченці скуповували дітей для використання на різних роботах як дитячу рабську працю, наприклад, при виготовленні ліків. У 1868 р. відбулися християнські погроми, що в решті решт перекинулися з Янчжоу до інших китайських провінцій.

Однією з показових подій цього руху стало вбивство французького консула та місіонерів християн натопом 21 липня 1870 р. у Тяньцзині. Уряд Наполеона III не міг покарати Китай, тому для Цінської імперії дана ситуація не викликала серйозних наслідків – лишень була виплачена компенсація Франції. Проте проблеми між консерваторами, традиціоналістами та християнами не була вирішена, що в майбутньому спричинило втручання колоністів у внутрішню політику Китаю.

В економічному плані внаслідок іноземного втручання відбулося певне зростання зовнішньої торгівлі, через лібералізацію та мінімізації митних зборів. На 1864 р. її обсяг сягнув 105,3 млн. лянів, а в 1894 р перевищив 290 млн. [3, с. 66]. Набув поширення обмін спеціалістами: іноземці працювали в Китаї, а китайці відправлялися навчатися за кордон. Потреба висококваліфікованих кадрів змусила також Цінів відкривати навчальні заклади західного типу: політехнічні, телеграфні, мореплавні, військово-морські та військові. Варто наголосити і вважаємо це здобутком – за період політики «самопосилення», загалом в Китаї було відкрито 17 навчальних закладів різних типів.

Модернізація потребувала значних капіталовкладень і на допомогу прийшли англійські інвестори. Ціни дозволили відкрити в Китаї мережу філіалів іноземних банків, наприклад у 1865 р. Гонконг-Шанхайський банк. У 1867 р. англійці відкрили в Китаї перше пароплавне товариство, а в 1871 р. після відкриття Суецького каналу (1869) з'єднали телеграфним зв'язком Шанхай з Європою та Америкою.

Одним з пріоритетних напрямків модернізації була військова справа. Було прийнято рішення посилити та осучаснити військово-морські сили Китаю. В серпні 1866 р. китайський політик Цзо Цзунтан визначив у провінції Фуцзянь місце для арсеналу, адміралтейства і військово-морської школи. Невдовзі було збудовано військово-морський центр. Основним партнером у будівництві виступила Франція. Саме будівництво тривало до 1869 р. з одночасною закладкою кораблів. У період з 1867 по 1874 рр. спустили близько 15 кораблів невеликого тоннажу, а військово-морська школа з 1866–1907 рр. випустила 628 фахівців, що зробили значний внесок у розвиток китайського флоту [2, с. 117].

Не всі нововведення радо зустрічались населення та політичними елітами. Політика «самопосилення» зіткнулася з рішучим опором консерваторів на чолі з князем Гуном, що належав до найконсервативнішого кола манчжуро-китайської верхівки. Вони виступали проти іноземних позик та вкрай негативно ставились до технічних і технологічних новинок, називаючи дані нововведення «зрадою завітам предків». Лише ряд політичних поразок змусили їх примиритися з «новаторами». Останніх часто називали «західниками», бо поєднували в собі традиціоналізм, але визнавали необхідність реформ та запозичень, проте не моделей правління, а лише технічних досягнень [4, с. 184].

Інша сторона започаткованих реформ – значне зростання податків. Заробітна плата ледве рятувала їх від голодної смерті. Населення підлягало військово-політичному контролю, заборонялася будь-яка опозиційна діяльність. Лібералізація реформ не зачепила національний бізнес, тому як наслідок, він залишався відсталим, а із китайських торговців продовжували брати мито, зростала корупція, відбувався рекет на найвищому рівні. Щоб захиститися від здириництва влади, підприємці змушені були купувати посади або шукати заступництва у регіональних управлінців чи іноземних фірм.

Отже, наприкінці XIX ст. Китай остаточно перетворився на колонію провідних держав, відбувся поділ на сфери впливу. Економічний розвиток залежав від влади, формування середнього класу і буржуазії зазнало великих труднощів, вона так і не здобула тих прав і свобод, люди залишалися підданими, а не громадянами. Реформи загалом відзначилися своєю половинчастістю та тим, що вони були незавершені, адже навіть реформатори не мали на меті докорінно змінити Китай. В результаті політика «самопосилення» зазнала краху. Цінська імперія втратила свій політичний суверенітет.

ДЖЕРЕЛА

1. Булик М. В., Гаврилова Н. В. Міжнародні відносини та зовнішня політика Китаю в історичній ретроспективі: Навч. посіб. Маріуполь, 2019. URL: http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/2031/1/NP_mizhnar_vidnosny.pdf. (дата звернення 27.11.2022).
2. Морозов О. В. Імпорт кораблів для флоту Цінської імперії в 1870–1890-х рр. *Історія торгівлі, податків та мита*. Вип. 1-2 (15-16). 2017. С. 114 -126. URL: <http://www.customshistory.umsf.in.ua/archive/2017/1> (дата звернення 27.11.2022).
3. Рубель В. А. Нова історія країн Азії та Африки: Постсередньовічний Схід (XVIII - друга половина XIX). Навч. посібник. К.: Либідь, 2007. 560 с.
4. Сухобокова О. О. Реформаторський рух в Китаї наприкінці XIX ст. *Питання сходознавства в Україні. Тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції*. 29-30 березня 2018. С. 184-187. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/192a88f1-fa92-4d33-ba77-a3f07e6d4257/content?page=184> (дата звернення 27.11.2022).